

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

'S' som i Sexualitet, Samtycke och Samhällskunskap

En litteraturstudie om undervisningen i kunskapsområdet
Sexualitet, samtycke och relationer i samhällskunskapsäm-
net.

-

KURS: *Samhällskunskap för ämneslärare 7-9 III*

PROGRAM: *Ämneslärarprogrammet med inriktning mot årskurs 7-9 (Sh)*

FÖRFATTARE: *Klara Norström*

EXAMINATOR: *Jennie Ahlgren*

TERMIN: *VT26*

ABSTRACT

Klara Norström

'S' as in Sexuality, conSent and Social studies: A literature study on 'Sexuality, Consent and relationship education' in Social studies

'S' som i Sexualitet, Samtycke och Samhällskunskap: En litteraturstudie om undervisningen i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer i samhällskunskapsämnet.

Pages: 28

In 2022 the National Agency for Education in Sweden revised the section on Sex and relationship education, as well as adding consent. The area of study was now to be integrated into the school subjects, as well as more evenly distributed among all subjects. The purpose of this was to give students a broader context of what sex and relationships can be, as well as prevent sexual assault, homophobia among young people, prevent the spread of STDs and give students knowledge and values that can create safer and more respectful relationships (Skolverket, 2026a). In this study, Sexuality, Consent, and Relationships have been abbreviated to SSR. This literary study has examined how SSR can be included in social studies, as well as what norms and didactic challenges that teachers face when teaching about it. The results of this study show that teachers' sex, age, sexuality and interests affect what they teach and how their teaching is structured. Male teachers were found to encounter more obstacles in teaching about SSR than their female counterparts. Female teachers were also found to teach about SSR-related topics to a greater extent. One of the discoveries that this study has made is that SSR is perceived to be a sensitive topic for both students and teachers. It was also discovered that the teaching of norms could sometimes reinforce rather than encourage students to problematize them. Finally, the study discovered that students with different cultural backgrounds sometimes felt disconnected from the subject all together. The complexity of the word consent is shown in students' view of the word, where norms connected to gender and sexuality present itself. This ultimately shows the importance of teaching students about consent and not only presenting them with a definition of the word.

Keywords: Relationship and sexuality education, social studies, civics, civic education, consent, sexuality, gender.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar.....	2
3. Bakgrund	3
3.1 Kunskapsområdets tillkomst och utmaningar	3
3.2 Kunskapsområdet Sexualitet, samtycke och relationer	4
3.2.1 Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer.....	4
3.3 Kunskapsområdets koppling till samhällskunskapsämnet	5
3.3.1 Hanteringen av kontroversiella frågor i samhällskunskap	6
3.4 Genusteoretiska utgångspunkter	6
4. Metod	8
4.1 Sökmotodik och urval	8
4.1.1 Sökord och databaser	8
4.1.2 Inklusions- och exklusionskriterier	9
4.1.3 Urvalsprocessen	9
4.2 Presentation av material	10
4.2.1 Materialanalys	11
4.3 Metoddiskussion	11
5. Resultat.....	12
5.1 'Läraren' och samhällskunskapsämnet	12
5.1.1 'Vad' gör samhällskunskap?	12
5.1.2 'Läraren' i sexualitet, samtycke och relationer	14
5.1.3 'Läraren' som norm- och kulturbärare	16
5.2 Ungdomar och samtycke.....	17
5.2.1 'Genus' och ungdomars syn på samtycke	17
5.2.2 Undervisning om SSR.....	20
6. Diskussion.....	24
6.1 Resultatanalys	24
6.2 Resultatdiskussion.....	25
6.3 Sammanfattning	27
6.3.1 Avslutande reflektioner och implikationer.....	28
7. Referenslista.....	29

1. Inledning

#MeToo, Andrew Tate och hans *manosfär*, strypsexdebatter, sexköpsskandaler, Jeffrey Epstein, norska kronprinsen, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer – detta är bara några exempel på samhällsfrågor och ämnen som går att knyta till kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer* som cirkulerat på sociala medier och i nyhetsflöden de senaste åren. Samhällskunskapslärare ska inte bara själva navigera i dessa ämnen utan kommer också möta elever med åsikter om och upplevelser av dessa ämnen.

I Forum för levande historias rapport *Unga tycker om andra* (2026 s.6) framkommer att ungas inställning till minoriteter, framför allt HBTQ – försämrats sedan mätningen 2013. För första gången sedan mätningarna började har toleransen mot minoriteter minskat. Anledningarna till den minskade toleransen beskrivs hänga ihop med misstro mot samhället, myndigheter och upplevd utsatthet. Elever som trivdes i skolan, hade högutbildade föräldrar och gick på skolor i närheten av storstäder var i regel mer toleranta än elever vars hemförhållanden inte såg ut på detta vis (Forum för levande historia, 2026 s.10). Att elevers socioekonomiska bakgrund har betydelse visar på vikten av skolans kompensatoriska uppdrag. Förutom att toleransen mot HBTQ minskat har även våld i ungas partnerrelationer ökat. Enligt Brottsförebyggande rådets rapport *Våld i ungas parrelationer* (2021 s.9) hade 20% av flickorna utsatts för fysiskt våld och 44% för sexuellt våld av en tidigare eller nuvarande partner. Medan 13% av pojkarna uppgav att de utsatts för fysiskt våld och 10% för sexuellt våld av en tidigare eller nuvarande partner. Jämfört med rapporten från 2013, är detta en markant ökning då 23% av flickorna och 14% av pojkarna uppgav att de någon gång utsatts för parrelaterat våld (BRÅ, 2021 s.9;10).

Både ungas syn på HBTQ och ungas utsatthet i nära relationer går att knyta till kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer* samt visar på hur aktuellt ämnet är för vår samtid. Ungas syn på HBTQ och utsatthet i nära relationer är bara ett axplock av ämnen som går att knyta till såväl kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer* samt innehållet i samhällskunskapsämnet. Trots det visar Skolinspektionens granskning (2025) av kunskapsområdet att undervisningen ofta har stora brister och en granskning av arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap (Skolinspektionen, 2022) visar att undervisningen om exempelvis HBTQ var bristfällig på flera av skolorna. Denna litteraturstudie undersöker därför hur kunskapsområdet *sexualitet, samtycke och relationer* inkluderas i samhällskunskapsämnet samt vilka normer och didaktiska utmaningar som samhällskunskapslärare behöver ta hänsyn till i sin undervisning.

2. Syfte och frågeställningar

Denna litteraturstudies syfte är att bidra med kunskap kring hur *sexualitet, samtycke och relationer* kan inkluderas i samhällskunskapsämnet, samt vilka normer och didaktiska utmaningar som samhällskunskapslärare behöver ta hänsyn till när de undervisar om kunskapsområdet utifrån nuvarande forskningsläge.

Studiens frågeställningar är:

- Hur inkluderas *sexualitet, samtycke och relationer* i samhällskunskapsämnet?
- Vilka didaktiska utmaningar behöver lärare ta hänsyn till i undervisning kring *sexualitet, samtycke och relationer* i samhällskunskapsämnet?
- Hur påverkar normer kopplade till *sexualitet, samtycke och relationer* undervisningen om kunskapsområdet i samhällskunskap?

3. Bakgrund

I detta avsnitt kommer tillkomsten av kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer*, dess innehåll, samt koppling till samhällskunskapsämnet i styrdokumentet att behandlas. Kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer* förkortas i studien till *SSR*. Skrivningen *SSR* syftar därmed till hela kunskapsområdet, medan begreppen sexualitet, samtycke och relationer kommer skrivas ut i sin helhet när de diskuteras enskilt.

3.1 Kunskapsområdets tillkomst och utmaningar

#MeToo var ett upprop som tog fart under hösten 2017 i USA för att sedan sprida sig via sociala medier över hela världen. Uppropet bestod av att personer gick ut med sina vittnesmål om sexuella övergrepp och trakasserier i media samt på sociala medier. Detta aktualiserade frågan om synen på sexualitet, samtycke och relationer och skapade en intensiv samhällsdebatt (Engdahl, Nyman & Ekbrand, 2021 s.199;200). Under efterdyningarna av #MeToo-debatten år 2018 släppte Skolinspektionen den granskning de gjort av sex- och samlevnadsundervisning. Granskningen gjordes på uppdrag av dåvarande regering och uppdraget genomfördes hösten 2017, innan #MeToo-debatten i Sverige tog fart. Uppdraget var att göra en kvalitetsgranskning av arbetsområdet sex- och samlevnad samt att bidra till utveckling av undervisningen. Det som framkom i granskningen var: att lärare behövde stöd och verktyg, att det saknades samsyn och koppling till värdegrunden, att undervisningen var ojämnt fördelad mellan ämnen, lågt elevdelaktighet i undervisningen samt att det fanns stora brister i undervisningen om normer och HBTQ-frågor. I och med #MeToo blev samtycke och sexualfrågor högaktuella i samhällsdebatten och samma år, 2018 infördes även den omstridda samtyckeslagen (Skolinspektionen, 2018). Skolinspektionens granskning ledde till att Skolverket gjorde om kunskapsområdet sex- och samlevnad och döpte om det till *SSR*. *SSR* skulle nu undervisas i samtliga ämnen och skrevs in i Läroplanens inledande delar (Skolverket, 2026a).

Efter införandet av kunskapsområdet höstterminen 2022 gjorde Skolinspektionen en uppföljande granskning av undervisningen i *SSR* år 2025. Denna granskning visade att 22 av 30 granskade grundskolor och 26 av 30 granskade gymnasieskolor behövde utveckla sin undervisning i *SSR* för att höja kvaliteten (Skolinspektionen, 2025 s.15). De vanligaste utvecklingsområden som framkom av Skolinspektionens granskning var att skolorna behövde ge eleverna förutsättningar för att kritiskt granska maktstrukturer som till exempel hedersproblematik, samt låta elever fördjupa sig i frågor utifrån olika perspektiv kopplade till *SSR*. Andra delar som framkom av granskningen var att flera av skolorna saknade ett helhetsgrepp kring kunskapsområdet och att det fanns lite eller ingen gemensam planering mellan olika ämnen i undervisningen kring *SSR*. I granskningen framkom även att eleverna efterfrågade fler verklighetstroga exempel i undervisningen om exempelvis samtycke då det lätt blev ett begrepp som eleverna skulle lära sig snarare än en faktisk handling. Eleverna efterfrågade även en fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och hur det kan yttra sig. Det framkom även att det fanns svårigheter att skapa ett tryggt klassrumsklimat där alla elever ville och vågade tala. Lärarna var duktiga på att markera mot

intolerans men granskningen belyste att det saknades ett medvetet arbete för att förbättra samtalsklimatet. Granskningen lyfte även att många lärare upplevde en osäkerhet kring att undervisa i vissa känsliga frågor, som exempelvis: könsidentitet, sexuell läggning, könsnormer, jämställdhet och hedersrelaterat våld och förtryck (Skolinspektionen, 2025).

3.2 Kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer*

Namnet på kunskapsområdet syftar till att påvisa betydelsen av att sexualitet och relationer skall genomsyras av samtycke (Skolverket, 2026a). Begrepp som sexualitet, relationer, jämställdhet, normer och identitet ingår i flera kurs- och ämnesplaner samt att de även nämns som viktiga delar av skolans värdegrundsarbete. Syftet med att kunskapsområdet är såväl skolövergripande som ämnesintegrerat är att eleverna ska få undervisning i och få möjlighet att reflektera kring frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer utifrån olika perspektiv (Skolverket, 2026a).

Undervisning om SSR utifrån flera olika perspektiv syftar till att ge eleverna en helhetsbild av vad sexualitet och relationer kan innebära. Avsikten med undervisningen är att minska spridningen av sexuellt överförbara sjukdomar, minska antalet sexuella övergrepp samt minska homofobi bland unga. Samt att ge eleverna kunskaper, värden och information för att rusta dem för att utveckla trygga och respektfulla relationer, både till andra och sig själva (Skolverket, 2026a). Kunskapsområdet omfattar frågor om identitet, hälsa, jämställdhet, normer, sexualitet och relationer och skall syfta till att:

[f]rämja elevernas hälsa och välbefinnande, [s]tärka förmågan att göra medvetna och självständiga val [samt] [b]idra till förståelse för egna och andras rättigheter. [Undervisningen ska] [f]örmedla betydelse av samtycke [och] [o]mfatta kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck. [Samt] [u]tveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi (Skolverket, 2026a, *Vad omfattar arbetet med sexualitet, samtycke och relationer?*).

Detta visar på den bredd som kunskapsområdet innefattar, men också vikten av att undervisningen implementeras i olika ämnen för att kunskapsområdet ska få den bredd och djup som är tänkt (Skolverket, 2026a). I materialet som legat till grund för studien förekommer olika skrivningar av HBTQ: LGBTQI, HBTQI, HBTQIA samt HBTQI+. I denna studie används begreppet HBTQ då det är den skrivning som används i styrdokumentet (Skolverket, 2025;2026a;2026b).

3.2.1 Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer

Enligt Skolverket (2026a) skall undervisning om SSR bestå av tre olika delar: enskilda lektioner, *fånga frågan i flykten* och ämnesintegrerad i ordinarie undervisning. Den första och grundläggande delen av undervisningen skall vara den ämnesintegrerade och ämnesövergripande undervisningen. Den andra delen är det mer vardagliga arbetet som innefattar att fånga upp de samtal, frågor eller kränkningar som dyker upp i klassrummet, korridoren eller i matsalen. Den tredje och minsta delen, är enskilda lektionstillfällen eller temadagar

där frågor som rör SSR lyfts. Det kan till exempel vara mänskliga rättigheter, jämställdhet, #MeToo, eller HBTQ (Skolverket, 2026a).

På Skolverket går det att läsa om hur undervisningen i SSR kan och bör se ut. Det går att se tydliga kopplingar mellan de utvecklingsområden Skolinspektionen (2025) lyfte i sin granskning och de framgångsfaktorer som Skolverket (2026a) lyfter i undervisningen om kunskapsområdet. Enligt den forskning som Skolverket utgått från är den mest effektiva undervisningen om SSR: läroplansbaserad och ledd av lärare med olika kompetenser, utgår från elevernas behov och tar ett helhetsgrepp om ämnesområdet (Skolverket, 2026a).

Några ytterligare framgångsfaktorer för en kvalitativ undervisning är enligt Skolverket (2026a) att det finns en skolgemensam planering kring vad som berörs i de olika skolämnena och vad som tas upp på skolgemensamma temadagar, att undervisningen anpassas efter elevernas frågor, funderingar och ålder. Skolverket belyser särskilt vikten av helhetsgreppet av ämnet så att det finns en progression i lärandet och att eleverna får möjlighet att repetera såväl som fördjupa sig i olika frågor gällande SSR (Skolverket, 2026a). Samt att eleverna ska ges möjlighet att samtala och reflektera kring SSR, där läraren finns med som vuxenstöd, diskussionsledare och bollplank. Samt att fånga upp och diskutera elevernas egna tankar och idéer på ett strukturerat sätt. Något som Skolverket (2026a) också lyfter är vikten av att skapa balans mellan ett risk- och ett friskperspektiv, att fokusera på det friska och de värden eleverna ska få med sig snarare än de värden och beteenden som ska förebyggas. Ett exempel på detta är att fokusera på jämlika relationer snarare än ojämlikhet. Kunskap om risker och samhällsproblem är en viktig del av undervisningen men undervisningen bör syfta till att främja hälsa och välbefinnande. Att läraren har ett normmedvetet förhållningssätt möjliggör att fler elever inkluderas och kan ta till sig av undervisningen. En annan aspekt är att undervisningen inte skall förstärka skillnaderna mellan pojkar och flickor. Generaliseringar kan vara en del av könsmonster som begränsar och kategoriserar eleverna (Skolverket, 2026a).

3.3 Kunskapsområdets koppling till samhällskunskapsämnet

Samhällskunskapsämnet ska hjälpa och rusta eleverna för att navigera och förstå den samtid de lever i. Enligt Skolverket (2025, s.195;198;199;200) ska undervisningen i samhällskunskap ge eleverna möjlighet att utveckla förmågor och kunskaper som ger dem förutsättningar att analysera och reflektera kring samhällsfrågor och samhällsstrukturer utifrån bland annat begreppen makt och jämställdhet. Även rättsliga principer och orsaker till sexualbrott och övergrepp, som exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck ska behandlas i undervisningen (Skolverket, 2025 s.199). På sin sida om *Sexualitet, samtycke och relationer* under rubriken *Samhällskunskap* skriver Skolverket (2026b) att:

[u]ndervisningen i samhällskunskap ska beröra till exempel sociala, ekonomiska, rättsliga, mediala och politiska aspekter. Dessa infallsvinklar är möjliga att koppla till arbetet med jämställdhet, könsmonster, sexualitet och relationer (Skolverket, 2026b, *Samhällskunskap*).

Undervisningen skall även belysa jämställdhet ur olika perspektiv och föra samman rättighetsfrågor med hälsa och välbefinnande. Enligt Skolverket (2026b) ska även undervisningen ta upp hedersrelaterat våld och förtryck. Något som inte nämns i Skolverkets stöd för SSR-undervisning i samhällskunskap är hur “individer och grupper framställs i media till exempel utifrån kön [...] och hur detta kan påverka normer och värderingar (Skolverket, 2025 s.200)” och att det är en aktuell aspekt av hur SSR kan inkluderas i samhällskunskapsämnet.

3.3.1 Hanteringen av kontroversiella frågor i samhällskunskap

År 2022 genomförde Skolinspektionen en granskning av hur svenska skolor arbetade med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi i årskurs 8 i 30 grundskolor. I intervjuer med lärare på de olika skolorna beskrevs följande ämnen som kontroversiella: HBTQ-frågor, jämställdhet, feminism, politik och rasism (Skolinspektionen, 2022 s.5).

Något som också framkommer är att det finns en tydlig könsskillnad i elevernas deltagande och inställning till samtal kring kontroversiella frågor på gruppnivå som Skolinspektionen (2022 s.6) menar är oroande och hämmar samtal mellan elever. Dessa skillnader visar sig i att pojkar på gruppnivå i större utsträckning skämtar medan flickorna tar frågorna på större allvar. Dessa olikheter leder till att flickorna blir provocerade av pojkarnas inställning och agerande under samtalen kring kontroversiella frågor, vilket skapar och förstärker motsättningar mellan könen och gör att samtalsklimatet i klassrummet försämras. Enligt Skolinspektionen (2022 s.6) gavs inga exempel på arbete i ämnesundervisningen som syftade till att bryta dessa könsskillnader, vilket visar på att det finns en brist i jämställdhetsarbetet på samtliga skolor i granskningen (Ibid.). Trots dessa brister och att flera av de kontroversiella frågor som nämns i granskningen är en central del av skolans värdegrund så framgår även att det sällan eller aldrig arbetas med i skolans värdegrundsarbete, utan att skolorna i stället fokuserar på mer övergripande trygghetsfrågor. Lärare i granskningen lyfter även att kompetensutveckling i värdegrundsarbetet ofta ligger på den enskilda individen och att de kan få stöd från elevhälsoteamet i enskilda fall. I skolorna med hög kvalitet på undervisningen så präglas skolorna av gemensamma förhållningssätt, samarbete och demokratiska arbetsformer. Detta innebär att lärarna planerar och utvecklar undervisningen tillsammans, elevhälsan är ett aktivt stöd för lärarna i arbetet med kontroversiella frågor och undervisningen är varierad, uppmuntrar till elevdeltagande och präglas av tillitsfulla klassrum (Skolinspektionen, 2022 s.7).

3.4 Genusteoretiska utgångspunkter

I materialet som legat till grund för denna studie har tydliga kopplingar till genus och maktstrukturer mellan kön framkommit. Begreppet *genus* beskrivs som ett vetenskapligt paraplybegrepp för att förstå de sociala mönster, normer och föreställningar som finns och har funnits kring könen, man och kvinna. Inom genusforskningen är relationen mellan könen det som ofta undersöks, för det är i den relationen som maktstrukturer och föreställningar om genus framkommer (Hirdman, 2003 s.11;12;13;14;15;16).

I genusteorin tillskrivs mannen en central roll i såväl de politiska, ekonomiska och sociala rummen. Mannens roll har historiskt ändrats mycket lite, medan synen på kvinnan varierat beroende på tid och plats i historien (Hirdman, 2003 s.26). Hirdman (2003) beskriver förhållandet mellan könen med tre olika formler också kallade modeller, där mannen beskrivs som A, medan kvinnan beskrivs som antingen: icke A, a eller B. Modellen där kvinnan ses som B kallas den *normativa formeln* eller *tvåkönsmodellen* och syftar till att det finns två olika människosorter, som är varandras motsatser. Exempel på hur formeln A-B kunde yttras kommer från antikens Grekland där mannen A beskrevs som: liv, ljus, kraft, ande och ren. Medan kvinnan B beskrevs som: död, mörker, svaghet, materia och oren (Hirdman, 2003 s. 35). Formeln A-icke A är en rest från antikens Aten och kallas ibland för *grundformeln*. Kvinnan ses enbart som en icke man. Formeln A-icke A beskriver kvinnans frånvaro och *icke-varande* i mänskliga sammanhang. Kvinnan är i denna formel frånvarande och saknar egen agens. Hirdman (2003 s.27) jämför icke A med en häst i ett stall, att kvinnan var inlåst och bortglömd i så kallade *Gynekeion*, vilket är det grekiska ordet för kvinnoavdelningar i antikens Aten.

Formeln A-a kallas för enkönsmodellen och syftar till att kvinnan a ses som en ofullständig version av mannen A. Attribut som kopplas till B anses inte åtråvärda och i stället är mannen A det ideal som kvinnan a ska sträva mot. Föreställningarna A-a och A-B menar Hirdman (2003 s.130) fanns sida vid sida under 1900-talet och går även att se idag. A-a kan ses i kvinnornas intåg på arbetsmarknaden, i tidigare mansdominerade branscher, exempelvis fabriker. Samtidigt som fabriksflickan a fanns även andra ideal parallellt, som exempelvis hemmafrun som blir försörjd men också arbetar i klassiska kvinnoyrken som lärarinna eller sjuksyster, vilka kan ses som en representation av B. Även om A-a är en friare kvinnoroll än A-B, så anses fortfarande A som överordnad (Hirdman, 2003 s.130). Hirdman menar också att det finns ett tydligt klassperspektiv, där B ofta var kvinnor från överklassen och a oftare var kvinnor i arbetarklassen. B var också kvinnor som levde normativa liv, med barn och man, och om de arbetade så var det i kvinnodominerande yrken (Hirdman, 2003 s.128). Det är främst tvåkönsmodellen som ligger till grund för de könsroller och föreställningar om sexualitet och kön som lever kvar idag, snarare än enkönsmodellen A-a. Kvinnan beskrivs som en motsats till mannen. Mannen beskrivs som dominant, sexuell och den aktiva medan kvinnan B ses som lugn, sval och passiv (Hirdman, 2003 s.36;37). Det framkommer en paradox i synen på B och sexualitet, för samtidigt som B är passiv och sval är B också kön och sexualitet. Något som behöver stävjas och kontrolleras (Hirdman, 2003 s.184;185).

4. Metod

Litteraturstudien är en översikt över det forskningsfält som undersöks, därmed har litteratur-sökningen varit en central del av systematiken i genomförandet av studien (Denscombe, 2018 s. 201;202;203). Avsnittet kommer behandla och presentera den sökmetodik och det urval av material som ligger till grund för denna litteraturstudie samt de teman som framkommit i analysen av materialet.

4.1 Sökmetodik och urval

Inledningsvis gjordes en bred sökning i databasen PRIMO med sökordet *samtycke*, vilken genererade 571 sökträffar, av dessa 571 sökträffar ansågs två artiklar relevanta för denna studie, baserat på träffarnas titlar och i vissa fall även abstract. Baserat på de titlar som var relevanta för arbetet kunde mer precisa sökord väljas ut, vilka genererade mer träffsäkra sökningar i databaserna PRIMO, ERIC och SWEPUB. Olika sökord och fraser har testats för att ringa in området som studien behandlar ytterligare och därmed också avgränsa området för studien (Denscombe, 2018 s.205). Valet av sökmotorer har gjorts då de har såväl svensk som internationell forskning inom pedagogik. Vilket är relevant då det som undersöks är didaktiska utmaningar i samhällskunskaps-undervisningen om SSR. Efter en mängd sökningar i PRIMO, ERIC och SWEPUB har även en *kedjesökning* gjorts, vilket innebär att publikationer som ansetts vara relevanta har lästs igenom och i vissa fall har då ytterligare material hittats som inte framkommit vid sökningarna i databaserna.

4.1.1 Sökord och databaser

Här nedan presenteras de sökord som använts, vilka databaser de använts i och antalet träffar de genererat.

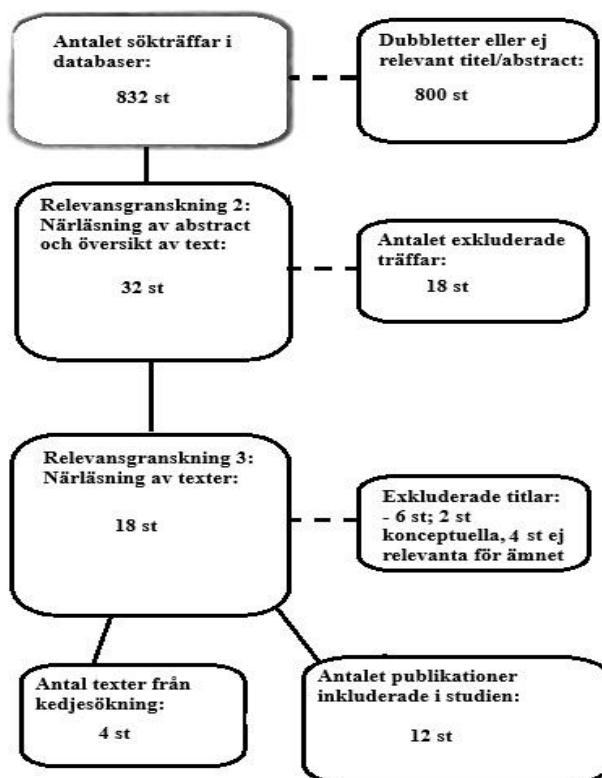
Datum och databas	Sökord	Eventuella avgränsningar	Antal träffar	Antal valda artiklar
2026-01-06 PRIMO	samtycke	Peer reviewed	571	2
2026-01-16 ERIC	noft(Sexuality, consent, relations) AND noft(education*)	Peer reviewed	12	1
2026-01-16 ERIC	(noft(Sexuality, consent, relations*)) AND noft(education*)	Peer reviewed	63	4
2026-01-29 ERIC	(noft(sexuality) AND noft("social studies" OR "citizenship education" OR civic*)) AND noft(civic* OR social studies*) AND noft(Nordic* OR Scandinavia* OR Swed*)	Peer reviewed	1	1
2026-02-06 SWEPUB	Relationship and Sexuality education	Refereegranskad	27	1

4.1.2 Inklusions- och exklusionskriterier

De främsta inklusionskriterierna har varit att det är en vetenskaplig publikation, skriven av en eller flera forskare samt att texten är granskad, det vill säga *Peer Review* eller *refereegranskad*. Materialet ska behandla SSR i undervisning och/eller ungdomars syn på eller inställning till undervisning om SSR. Fokus har varit studier som rör undervisning i årskurs 7–9. I den mån det har gått att hitta vetenskapligt material med en samhällkunskapsdidaktisk ingång i SSR har dessa inkluderats. Även en publikation som behandlar samhällskunskapslärares undervisning har inkluderats då den ansetts ge en gedigen överblick över de faktorer som påverkar samhällskunskapslärares praktik (Öberg, 2019). Endast publikationer på engelska eller svenska har inkluderats. Det material som exkluderats har antingen inte uppfyllt kriteriet att vara en vetenskaplig text skriven av en forskare, saknat en koppling till undervisning eller inte innefattat undervisning motsvarande årskurs 7–9 eller ungdomar i åldrarna 13–15 år. Även material som uppfyllt flera av kriterierna men varit publicerade före år 2006 har exkluderats. Detta har gjorts då sociala medier har blivit en allt större del av ungdomars vardag och att normer kopplade till SSR ska vara aktuella idag. Ett exempel är att samtycke är en större del av undervisningen idag jämfört med innan år 2022 (Skolinspektionen, 2022). Studier som enbart rört undervisning i SSR i andra ämnen än samhällskunskap har exkluderats.

4.1.3 Urvalsprocessen

Modellen visar den urvalsprocess som tillsammans med sökmetodikerna tagit fram materialet till denna studie. Urvalet har gjorts utifrån *inklusions- och exklusionskriterier* som nämns ovan.

4.2 Presentation av material

Nedan kommer materialet att presenteras i ordning efter publikationsår. Där de nyare publikationerna kommer först och sedan i fallande ordning.

Nr	Titel	Författare	År	Publikationstyp
1	“Alltså snoppbilder, det får man ju, typ så här hela tiden”: Ungdomar resonerar om oönskade dickpics	Hedlin, Maria; Eek-Karlsson, Liselotte & Olsson, Ragnar	2025	Artikel
2	‘It’s Complicated’: Young People’s Views on the Complexity of Asking for Consent and the Role for sex and Relationship Education	Kedzior, Sophie G E; Rumbold, Alice R; Manning, Nathan; Calabretto, Helen; Lassi, Zohra S & et al.	2025	Artikel
3	Young People and Sexual Consent: Contextualising ‘Miscommunication’ and ‘Grey Areas’ of Ambiguity and Ambivalence	Setty, Emily	2025	Artikel
4	Vem är den goda läraren?: Föränderliga lärarideal i undervisning om sexualitet och relationer	Nordmark, Jonas & Bolander, Eva	2024	Artikel
5	The Teaching Body in Sexuality Education -- Intersections of Age, Gender, and Sexuality	Fingalsson, Rebecka	2024	Artikel
6	Sexualitet, samtycke och relationer i klassrum präglade av mångfald till följd av global migration <i>Ingår i:</i> Mångfaldens möten: Interkulturalitet, utbildning och lärande	Trulsson, Åsa	2024	Bokkapitel
7	Challenging ‘the elephant in the room’: the becomings of pornography education in Swedish secondary school	Planting-Bergloo, Sara & Arvola Orlander, Auli	2024	Artikel
8	Exploring Variation in Norwegian Social Science Teachers’ Practice Concerning Sexuality Education: Who Teachers Are Matters and So Does School Culture	Goldschmidt-Gjerløw, Beate	2022	Artikel
9	Dilemmas of School-Based Relationships and Sexuality Education: Education for and about Consent	Bragg, Sara; Ponsford, Ruth; Meiksin, Rebecca; Emmerson, Lucy & Bonell, Chris	2021	Artikel
10	Sex and Consent in Contemporary Youth Sexual Culture: The ‘Ideals’ and the ‘Realities’	Setty, Emily	2021	Artikel
11	Strategies for inclusion and equality – ‘norm-critical’ sex education in Sweden	Bengtsson, Jenny & Bolander, Eva	2020	Artikel
12	Samhällskunskap från styrdokument till undervisning: Tjugo lärare ramar in vad som påverkar deras praktik	Öberg, Joakim	2019	Avhandling

4.2.1 Materialanalys

Det valda materialet har efter urvalsprocessen analyserats utifrån en *tematisk analys*. Analysen är en fri tolkning av Brymans (et al. 2025 s. 661;662) definition av tematisk analys och innebar att valda delar av materialet lästs igenom, att materialet kodats efter innehåll eller gemensamma nämnare, för att slutligen utveckla koderna till teman. Dessa teman har sedan bearbetats för att vara på representativa och precisa som möjligt. De huvudteman som framkommit i materialet är: *‘Läraren’ och samhällskunskapsämnet och Ungdomar och samtycke*. Dessa har sedan brutits ned i fem underteman.

4.3 Metoddiskussion

Svårigheten i metoden har varit att få till sökningar som genererat material som varit relevant för studien. Liksom nämnt ovan så inleddes sökarbetet med en övergripande sökning med sökordet *samtycke* i PRIMO, vilket genererade 571 träffar. I försök att avgränsa sökningen lades därför fler sökord till och olika sökfraser testades. Några exempel på sökfraser som inte genererade relevant material syns i tabellen nedan:

ERIC	SWEPUB
noft(Sexual*, relations*, consent*) AND (noft(educat*) OR noft(teach*))	(sexuality) AND ("social studies" OR "citizenship education" OR civic*)
noft(sexuality) AND noft("social studies" OR "citizenship education" OR civic*)	(Sex OR sexual*) AND samtycke AND relation* AND (undervisn* OR teach*)
Relationship and Sexuality education	Samhällskunskap

Av dessa sökfraser var *Relationship and Sexuality education* den som inte genererade några träffar alls i ERIC, men 27 träffar på SWEPUB, vilket var förvånande då det är ett av namnen som används för kunskapsområdet internationellt. Svårigheten har legat i att flera av sökfraserna som använts har genererat ett stort antal träffar, men att träffarna ofta innefattat många dubletter eller innefattat material som inte varit relevanta för studien. Det har även gjorts fler sökningar som inte genererat några träffar alls, dessa har dock inte dokumenterats. Ofta har det då med hjälp av trunkeringar eller ändrade sökord gått att få fler träffar, vilket resulterat i de sökfraser som inkluderades i *4.1.1 Sökord och databaser*. Det har varit svårt att hitta forskning som behandlat SSR i samhällskunskap, därav har kunskapsområdet fått ringats in med hjälp av studier med olika ingångar och perspektiv på kunskapsområdet. Svårigheten har legat i att försöka förstå

5. Resultat

I detta avsnitt kommer studiens resultat presenteras tematiskt i två övergripande huvudteman, dessa är: 5.1 'Läraren' och samhällskunskapsämnet samt 5.2 Ungdomar och samtycke. Dessa har sedan brutits ned i mindre underteman. Temat 5.1 'Läraren' och samhällskunskapsämnet behandlar hur samhällskunskapsämnet och undervisningen i SSR utformas och färgas av olika faktorer kopplade till normer och lärarens egen person. Temat 5.2 Ungdomar och samtycke behandlar ungdomars syn på samtycke, genus och om hur samhällskunskapsundervisningen i SSR kan utformas utifrån detta.

5.1 'Läraren' och samhällskunskapsämnet

Något som framkommer i materialet är hur normer påverkar undervisningen om SSR och undervisningen i samhällskunskapsämnet. Vilket innehåll som prioriteras och hur det undervisas styrs även det av normer kopplade till såväl lärarna själva, deras kön, ålder och sexualitet men också deras syn på vad samhällskunskap är (Goldschmidt-Gjerløw, 2022; Fingalsson, 2024).

5.1.1 'Vad' gör samhällskunskap?

Styrdokumentet och det centrala innehållet utgör ramarna för samhällskunskapsämnet, vad som sker i den transformativa fasen, från teori till praktik avgör hur och vad som undervisas (Öberg, 2019 s. 263). Öberg (2019) menar att det är fyra dimensioner som påverkar transformationen, *den personliga dimensionen, den didaktiska dimensionen, den styrande dimensionen* och *den samhälleliga dimensionen*. Av dessa dimensioner tillskriver Öberg (2019) den personliga dimensionen som mest influerande på vad en samhällskunskapslärare väljer att undervisa om och hur undervisningen läggs upp. Lärarens socioekonomiska bakgrund, intressen, ideologi och personliga kompetens styr stora delar av lärarens val och formar hur samhällskunskapsämnet transformeras från teori till praktik (Öberg, 2019 s.110). Öberg belyser även sambandet mellan lärarnas syn på samhällskunskapsämnet och vad de undervisar om med vad som ingick i deras ämnesstudier på lärarutbildningen. Öberg (2019 s.272) belyser även att de manliga respondenterna i större utsträckning uttalade att de hade ett friare förhållande till styrdokumentet än de kvinnliga respondenterna i studien. Vilket innebar att de i mindre utsträckning utgick från centralt innehåll och styrdokumentet när de planerade sina lektioner, i stället styrdes innehållet i deras undervisning av andra faktorer än deras kvinnliga kollegors undervisning. Vilket andraämne lärarna hade kunde även det påverka innehållet i deras undervisning, en av lärarna hade Sociologi vilket gjorde att hon i större utsträckning valde att inkludera sociala frågor i samhällskunskapsämnet (Öberg, 2019 s. 140).

Även Goldschmidt-Gjerløw (2022 s.173) lyfter ett samband mellan lärares utbildning, kompetens och innehållet i undervisningen. Om lärare gick igenom hela sin utbildning utan att lära sig om exempelvis SSR så var det mer troligt att lärarna inte anser att det är en del av samhällskunskapsämnet (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.173). Även skolkultur och kollegors syn på ämnet styrde innehållet i undervisningen. Öberg (2019, s.149) lyfter läraren

Sandra, hon berättar om när hon började som ny på sin nuvarande arbetsplats och att hon då upplevde att hennes kollegor i samhällskunskap hade arbetat upp en skolkultur där lärarna *gjorde sin grej* och arbetade på som de alltid hade gjort, vilket inte tvunget utgick från rådande styrdokument. Sandra upplevde att de hade en konservativ syn på samhällskunskapsämnet och dess innehåll, vilket märktes främst i undervisningen om värdegrundsfrågor:

Och det är samma sak med kön [genus]. [...] De är inte riktigt uppdaterade i det. Vi som kommit nya har förändrat det lite, men vi har inte kommit till den nivån som jag tycker att man borde jobba med demokrati, mänskliga rättigheter, egna värderingar och allt det här som står i värdegrunden känner jag. Och det påverkar ju undervisningen på så vis att man hela tiden måste gå emot normen, och hela tiden prata om vad norm är och vad som inte är norm [...] (Öberg, 2019 s.149).

Här framkommer det att skolkultur och kollegors syn på ämnet påverkar framför allt ny-examinerade lärares syn på undervisningen i samhällskunskap och belyser svårigheterna att våga gå mot dessa kulturer och utmana normerna på arbetsplatsen kring vad som anses vara samhällskunskap. Det visar även hur centralt innehåll i samhällskunskap riskerar att inte lyftas på grund av lärares egen syn på ämnet och dess innehåll. Vilket belyser vikten av att det finns ett tydligt ledarskap från skolledningen när det kommer till undervisningen om SSR i samhällskunskap (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.174; Bragg et al., 2021 s.279). Vikten av kollegialt samarbete och utbyte framkommer i delar av materialet och belyser vikten av att få diskutera didaktiska moment och samhällskunskapsundervisningens innehåll med kollegor för att utvecklas som lärare. Kollegor lyfts också som en viktig influens när det kommer till vad lärare väljer att ta upp i sin undervisning och hur de undervisar om vissa ämnen (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.173;174; Öberg, 2019 s.144). Dock framkommer det att samhällskunskapslärare upplevde att de sällan fick tid att sitta ner med kollegor och diskutera ämnet, speciellt på högstadiet där SO-lärare ofta hade alla fyra SO-ämnena vilket gjorde att det är mycket som ska avhandlas på lite tid. Tidsbristen gör att SSR och värdegrundsfrågor som inte hade en framträdande del i det centrala innehållet nedprioriterades (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s. 173).

I de skolor där samhällskunskapslärarna samarbetade i planering och samtal kring undervisning i frågor kopplade till SSR undervisade lärarna om det i större utsträckning (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.174). Studien belyser även att ju mer fortbildning eller utbildning lärarna har i ett visst ämne, desto mer kommer de också undervisa om det (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.173). Läraren Nina som är engagerad i genus och jämställdhetsfrågor berättade om att hon själv gått kurser för att bredda sin kompetens i bland annat SSR som Skolverket har tillhandahållit, då hon ansåg att sexualundervisning var relevant för samhällskunskapsämnet (Öberg, 2019 s.176). Den typen av resonemang i samband med den personliga dimensionen (Öberg, 2019) visar på att undervisningens innehåll och utformning styrs av mer än bara styrdokumentet, normer kopplade till genus, en typ av ämneskanon och lärarens egna intressen styr hur undervisningen utformas. Vilket i sig riskerar att gå ut över undervisningen om SSR i samhällskunskap. Exempel på detta är att flera av samhällskunskapslärarna i Öberg (2019) nämnde att när de lyfte in nyheter och viktiga händelser i sin undervisning, så gavs exempel som OS, VM, terrorattacken på

Drottninggatan och 9/11 medan exempelvis #MeToo inte nämndes (Öberg, 2019 s.111;118;122). Goldschmidt-Gjerløw (2022 s.174) föreslår därför ökad kompetensutveckling för samhällskunskapslärare i SSR och påtalar även vikten av ett tydligt ledarskap från skolans ledning kring undervisningen i SSR, för att lärare ska få det stöd de behöver för att känna sig bekväma och rustade för att undervisa om kunskapsområdet i samhällskunskap (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.174).

5.1.2 'Läraren' i sexualitet, samtycke och relationer

Lärare tenderar att i större utsträckning undervisa om sådant som de själva upplever som intressant eller relevant för ämnet samhällskunskap, det är något som återkommer i delar av materialet (Öberg, 2019; Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Undervisning i frågor rörande SSR är inte undantaget, utan där framkommer en än större skillnad beroende på lärarens kön, ålder och sexualitet (Fingalsson, 2024; Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Goldschmidt-Gjerløw (2022, s.172) menar att unga norska kvinnliga lärare tenderar att undervisa mer om sexuella övergrepp och trakasserier än sina manliga kollegor. Anledningen till detta tros vara att kvinnor i allmänhet och unga kvinnor i synnerhet tenderar att själva ha upplevt sexuella trakasserier och övergrepp i större utsträckning än män och därför anser att det är viktigt att arbeta förebyggande mot den typen av beteenden. Något som också framkommer i studien är att norska kvinnliga lärare i åldrarna 56–65 år inte undervisade om det alls (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s.172). Undervisningsfrekvensen i SSR var som högst bland de yngre kvinnliga lärarna och dalade sedan stadigt för varje åldersgrupp. Något som kan kopplas till det som av Öberg (2019 s.265) kallas för det *personliga nära*, att lärare i större utsträckning undervisar om sådant som känns nära och aktuellt för dem själva. De norska manliga lärarna undervisade däremot om sexuella trakasserier och övergrepp i samma utsträckning oberoende av ålder. Goldschmidt-Gjerløw (2022, s.172) menar att detta kan vara kopplat till sexuella och kroppsliga stigman kopplade till ålder, det vill säga att äldre norska kvinnor upplevde ett större tabu att prata om den typen av ämnen än vad de manliga lärarna och de yngre kvinnliga lärarna gjorde. Ämnet var heller inte längre aktuellt och personligt på samma sätt för de äldre kvinnliga lärarna i studien. Det framkommer även att de äldre lärarna i större utsträckning undervisade i samhällskunskap så som de 'alltid hade gjort' och inte var lika benägna att implementera nytt material i sin undervisning som deras yngre kollegor (Goldschmidt-Gjerløw, 2022 s. 173). Även Öberg (2019, s.272;273) belyser genusaspekten i undervisningen kring genus och mänskliga rättigheter. Det var främst de kvinnliga respondenterna som undervisade om genus och endast kvinnor som sa sig undervisa om mänskliga rättigheter (Öberg, 2019 s.272).

Bilden av att kvinnliga lärare i större utsträckning undervisar om SSR återkommer även i Fingalsson (2024). Där framträder dock en helt annan bild av den äldre kvinnliga läraren och dennes förhållningssätt till att undervisa om SSR än för de norska kvinnliga lärarna. I studien berättade nämligen läraren Eva, en äldre kvinna i slutet på sin lärargärning om fördelen med att vara en äldre heterosexuell gift kvinna med barn som levtt ett normativt liv i undervisningen om SSR. Hon menade att hon till skillnad från sina yngre kollegor sågs som en *tant* av eleverna. Tanten sågs som en avsexualiserad modergestalt och därmed neutral i förhållande till det hon undervisade om. Eva själv menade dock att, vara äldre

och kvinna medförde den pondus som krävdes för att kunna ta upp svåra och känsliga aspekter av sexualitet och samtycke med eleverna (Fingalsson, 2024 s.741).

De yngre kvinnliga lärarna i studien menade att elever ofta använde sig av frågor av sexuell art för att testa dem. Läraren Lisa menade dock att hennes intresse för att undervisa om SSR gjorde att eleverna i stället blev seriösa i sina frågor och fick ett ökat förtroende för henne. Både Lisa och Maria, två yngre kvinnliga lärare berättade om att de var genom att utbyta erfarenheter med eleverna som de vann elevernas förtroende i frågor rörande SSR. Fingalsson (2024 s.745) menar att det finns en föreställning om läraren som heterosexuell och att skolan har en stark heteronorm. Heterosexualiteten ses som det normala och det neutrala, medan det som bryter mot den normen blir sexuellt laddat. Denna heteronorm syns i lärarna Maria och Julians berättelser. Maria gav exemplet att hon berättat för en klass om att hon var kär i en tjej när hon var yngre, anekdoten gjorde att det blev många bra diskussioner i klassrummet om vad det innebär att vara kär och att man inte väljer vem man blir kär i. Julian berättar om att han i sin undervisning på en skola där många elever var öppna med sexuella läggningar och könsidentiteter fick höra att han var heterosexuell, trots att han själv aldrig sagt något om det. Även fast det fanns en öppenhet mellan eleverna så innefattades inte han av den (Fingalsson, 2024 s.745).

De yngre kvinnliga lärarna vann elevernas förtroende genom att dela med sig av sin levda erfarenhet, medan Eva genom sin ålder var en auktoritet utan att behöva dela med sig av personliga erfarenheter (Fingalsson, 2024 s.743;744). Något som framkommer i Fingalssons (2024) studie men inte Goldschmidt-Gjerløws (2022) är att flera av de manliga lärarna upplevde svårigheter med att undervisa om SSR. Läraren Marcus, 40 år menade att det var svårt för alla lärare att undervisa i SSR, men att det nog var svårare för män än kvinnor. Han menade att det berodde på samhällets syn på manlig sexualitet och att oavsett hur korrekt och professionell han var i sin undervisning så fanns fördomarna om manlig sexualitet som ett hot, runt honom. Han belyste även vikten av att vara medveten om vilka signaler man som lärare sänder ut, särskilt i undervisningen om SSR (Fingalsson, 2024 s.745). Marcus beskrev att han, för att minska risken för missförstånd, ofta distanserade sig från sin undervisning när han undervisade om SSR, vilket gjort att när elever försökte ha personliga konversationer med honom så kände han inte att han fritt kunde engagera sig i dem. Detta är något som Fingalsson (2024 s.745) kallar för *den iscensatta trygga manligheten*. Den iscensatta trygga manligheten är att de manliga lärarna distanserar sig från undervisningen och kliver in i en roll som uppfattas som tryggare och mer neutral för att skydda sin egen person. Marcus beskrev det som att han höll upp en gard för att han var rädd att göra fel. Fredrik som är samhällskunskapslärare, berättade att han i undervisning om SSR, precis som Marcus, distanserade sin egen person från undervisningen. Fredrik försökte i stället att rama in diskussionen med hjälp av till exempel en film, bild eller något han läst om i media som eleverna sedan kunde diskutera utifrån. Fokuset blev då inte på honom, utan tillsammans diskuterade han och eleverna om det gemensamma temat utifrån givna förutsättningar (Fingalsson, 2024 s. 745). Det framkommer att medan kvinnornas egen person många gånger var en fördel i undervisningen så upplevde de manliga lärarna snarare ett behov av att flytta fokuset från sig själva i undervisningen om SSR (Fingalsson, 2024 s.746).

5.1.3 'Läraren' som norm- och kulturbärare

Förutom att lärarens bakgrund, intresse och utbildning spelar roll så gör också kulturell identitet och etnicitet det - särskilt i mötet med elever från andra kulturer än lärarens egen. Det är lätt att det bildas ett 'vi' och 'dem' när det kommer till undervisning om känsliga ämnen som SSR och att elever från andra kulturer ses som okunniga av sina lärare, något som Trulsson (2024, s.89) benämner som *bristperspektiv*. Bristperspektivet ser enbart till de kunskaper som dessa ungdomar inte har med sig och bortser från elevens person, erfarenheter och de kunskaper som de har med sig. Undervisningen får heller inte bli för grundläggande eller missa viktiga perspektiv, utan ska ges så att eleverna får med sig de kunskaper som anses vara nödvändiga och åldersadekvata, även om ämnen kan ses som svåra eller känsliga. Elever med flykterfarenhet har ofta bristande kunskaper i SSR, men ibland även felaktiga kunskaper om exempelvis att mödomshinnan existerar, att onani är skadligt eller att menstruationsblod är orent. Trulsson (2024, s. 91;92) menar att det är viktigt att läraren inte avfärdar elevernas kunskaper som felaktiga direkt, utan snarare bjuder in till samtal om kulturella utgångspunkter och dess betydelser för hur vi ser på frågor kopplade till SSR (Trulsson, 2024 s.92). Förhållningssättet Trulsson (2024) förespråkar går i linje med ett normmedvetet förhållningssätt. Vilka normer vi har med oss färgar hur vi ser på till exempel SSR och är tätt kopplade till en persons kulturella identitet. Detta gör att såväl lärarens kulturella identitet och normer färgar undervisningen och elevernas kulturella identitet påverkar hur relevant och tillgänglig undervisningen upplevs, därmed är det viktigt att läraren är medveten om de olikheter som finns i elevgruppen (Trulsson, 2024).

Det senaste decenniet har ett normkritiskt [normmedvetet] förhållningssätt lyfts fram som ideal utgångspunkt för undervisning om sexualitet och relationer [...]. Ett sådant förhållningssätt förutsätter att lärare vågar granska den egna personen i termer av 'att få syn på sig själv' i relation till olika maktstrukturer [...] (Nordmark & Bolander, 2024 s.15).

Nordmark och Bolander (2024, s.14;15) tonar ner vikten av lärarens kön och sexualitet och menar att det lärarideal som framskrivs av Skolverket i undervisningen om SSR snarare lägger vikt vid ett normmedvetet förhållningssätt. Läraren kan inte ses som neutral, utan behöver rannsaka själv vilka normer den representerar och för vidare i sin undervisning. Syftet med ett normmedvetet förhållningssätt är dels att arbeta inkluderande för att alla elever oavsett läggning, förkunskaper eller kulturell bakgrund ska känna att de kan ta del av undervisningens innehåll, dels för att bredda elevernas perspektiv på vad SSR är och kan vara (Bengtsson & Bolander, 2020 s. 159; Trulsson, 2024 s.95). Syftet med ett normmedvetet förhållningssätt är att minska avståndet mellan eleverna och innehållet, genom att inte anta saker om eleverna, exempelvis vilka som är sexuellt aktiva, deras sexuella läggning eller syn på jämställdhet baserat på fördomar eller generaliseringar. Detta blir särskilt viktigt i klassrum där eleverna inte har svenska som förstaspråk (Trulsson, 2024 s.95; Bengtsson & Bolander, 2020 s.159). Bengtsson och Bolander (2020, s. 159) menar att grunden i ett normmedvetet förhållningssätt är språket: att använda enkla ord, upprepningar, att tala tydligt och att vänta in så att alla elever hänger med är en väsentlig del av att arbeta normmedvetet och inkluderande. De belyser också vikten av att ha ett gemensamt språk, för exempelvis könsorgan. Då besvär med dessa kan orsaka stor skam och omges

av kroppsliga tabun, så kan brist på ord för kroppsdelen försvåra ytterligare för människor att söka vård. Hur lärare pratar om kroppen, dess delar och anatomi är därför viktigt (Bengtsson & Bolander, 2020 s. 159). Även att använda könsneutrala benämningar som *hen* och *partner* lyfts som exempel, även om användandet av *hen* som pronomen kan ses som kontroversiellt och politiskt laddat av vissa så finns det ändå vinningar i att undvika ett *könat* språk (Bengtsson & Bolander, 2020, s.159).

Samtidigt belyser Bragg et al. (2021 s.279) vikten av att ha ett könsmedvetet förhållnings-sätt i undervisningen om exempelvis maktförhållanden i relationer, samtycke och heders-relaterat våld annars riskerar undervisningen att missa viktiga nyanser och aspekter, som exempelvis när två kvinnliga elever frågade sin manliga lärare om mäns våld mot kvinnor och fick svaret att även kvinnor kan utsätta sina manliga partners för våld. Lärarens svar är inte felaktigt, men är ett betydligt ovanligare fenomen och visar vikten av att inte bortse från maktstrukturer och genus i undervisningen (Bragg et al., 2021 s.279). Samtidigt visar det också på utmaningarna med att undervisa normmedvetet, för dels så ska undervisningen vara inkluderande, dels bredda elevernas perspektiv, men får samtidigt inte bortse från exempelvis strukturer och maktförhållanden (Bragg et al., 2021 s.279). Utmaningen med normmedveten undervisning är att balansera mellan öppenhet och fakta, främja vissa normer, ifrågasätta andra normer och samtidigt låta elever utforska sina kulturella identiteter (Trulsson, 2024 s.98).

5.2 Ungdomar och samtycke

Något som framträdde tydligt i materialet var undervisningen om samtycke och hur ungdomar förhåller sig till begreppet. Ungdomars syn på och förståelse av begreppet samtycke ger en viktig insyn i elevers livsvärld och vad undervisningen i SSR bör ta upp och innehålla. Temat *Ungdomar och samtycke* har delats upp i två underteman: *'Genus' och ungdomars syn på samtycke* samt *Undervisning om SSR*.

5.2.1 'Genus' och ungdomars syn på samtycke

I samtliga delar av materialet som behandlar ungdomars syn på samtycke framkommer en bild av att de flesta av respondenterna kan förklara vad samtycke är och hur det kan förmedlas, men att de gör det på olika sätt (Kedzior et al., 2025 s.278; Hedlin et al., 2025; Setty, 2021;2025). Yngre deltagare tenderade att se samtycke som en ja- eller nej-fråga och att det fanns få nyanser där emellan, medan äldre deltagare i större utsträckning gav mer nyanserade svar. En av de yngre kvinnliga deltagarna jämförde att fråga om samtycke med att fråga någon om man får låna dennes vattenflaska, "[...] [d]et är bara att fråga om man får röra vid den andra (flicka, 14–15 år) (Kedzior et al., 2025 s.278)" [Min översättning]. Medan en äldre deltagare menar att:

[d]et är inte bara 'ja jag vill göra det', du måste försäkra dig om att den andra förstår situationen, du måste ta deras sinnesstämning i beaktande, det är specifikt för vilken situation de befinner sig i. Det är lite mer komplicerat än att bara säga ja (Kille, 16–17 år) (Kedzior et al., 2025 s.278). [Min översättning].

De två exemplen visar två olika synsätt på samtycke, där det i ena fallet är en ja- eller nej-fråga, medan den andra menar att det är mycket mer kontextberoende. När det kom till att förklara hur samtycke kan ges gavs förslag på både verbala och icke-verbala sätt att förmedla det på. Det sätt som flest nämnde var att fråga efter samtycke, det sågs som det säkraste sättet att försäkra sig om att den andre gav samtycke. Det ansågs även minska risken för missförstånd och misstolkningar av signaler. Förutom att fråga om samtycke nämndes även ton och kroppsspråk som indikationer på samtycke. Några av respondenterna menade att de kan höra skillnad på någon som säger ja för att den inte vågar säga nej och någon som säger ja för att den verkligen vill. När det kommer till kroppsspråk menade respondenterna att någon som tvekar eller blir stel inte vill. De flesta av respondenterna trodde att ungdomar känner till och förstår samtycke och vad som är rätt eller fel (Kedzior et al., 2025 s.278;279). Enligt Setty (2021, s.335) fanns det även en syn på samtycke som en överenskommelse mellan två parter och att påtvingat samtycke var ett falskt samtycke. Däremot lyfte några ungdomar svårigheten i att veta om den andra menade ja när de sa ja (Setty, 2021 s.336). Det upplevdes även svårt att översätta kunskapen till praktik, i verkliga situationer. Flera av respondenterna menade att de tyckte att det var svårt att praktisera samtycke, både att fråga om det och att läsa av den andres signaler. Flera av ungdomarna menade att unga inte ber om samtycke för att de är osäkra och rädda för att göra bort sig (Kedzior et al., 2025 s.278;279). Några av respondenterna trodde att de flesta unga i stället förlitar sig på att läsa av kroppsspråk och andra signaler. Det var dock något som inte alla respondenter höll med om:

[j]ag tror inte att så många ungdomar vet hur man ska läsa av sådana signaler. De är så fokuserade på målet [att ha sex] att de glömmar bort att de måste ha samtycke, för att komma dit (Kille, 16–17 år) (Kedzior et al., 2025 s.279). [Min översättning].

Det finns därmed ett behov hos unga att få verktyg för att navigera i hur samtycke kan praktiseras i verkliga situationer. Annars är risken, som citatet ovan visar, att unga har sex utan samtycke (Kedzior et al., 2025 s.279). När det kommer till synen på samtycke och ömsesidighet i intimitet så nämnde respondenterna ålder och mognad som en relevant faktor, de menade att yngre ofta är mer självcentrerade och osäkra, vilket gör att de inte fokuserar lika mycket på sin partner. Medan äldre med mer erfarenhet ofta känner sig själva bättre, vågar säga nej, är bättre på att läsa in andras signaler och fokuserar mer på sin partner. Ungdomarna menar också att det är betydligt lättare att läsa av någon man känner och att även om samtycke är viktigt och aldrig får tas för givet, så är det inte lika viktigt med verbalt samtycke i en etablerad relation (Setty, 2021 s.337; Kedzior et al., 2025 s. 279;280). Bland flera av ungdomarna, både heterosexuella och de som identifierade sig som HBTQ fanns en föreställning om att homosexuella relationer och HBTQ-kretsar i regel var säkrare och mindre riskfyllda när de kom till samtycke. Det handlade inte om avsaknaden av pojkar i till exempel lesbiska relationer utan snarare om att homosexuella par tenderade att ha mer ömsesidiga relationer med fokus på respekt. Vissa av ungdomarna menade att det kunde vara ett resultat av den homofobi de fick utstå och att det gjorde att de månade mer om varandra än heterosexuella par (Setty, 2021 s.338).

Setty (2025 s.146) lyfter att det är vanligt att sexuella övergrepp bland unga beror på att främst unga män missar de icke-verbala och kroppsliga signaler som unga kvinnor sänder ut när de inte vill. När sexuellt samtycke inte finns görs avvisningen på det vis som anses vara kulturellt acceptabelt, vilket ofta är tyst och diskret (Setty, 2025 s.146). Bristen på verbal kommunikation kring samtycke lämnar med andra ord ett stort tolkningsutrymme, där risken blir större för övertramp och övergrepp. Speciellt eftersom det finns föreställningar bland yngre att kommunicerat samtycke inte behövs och att killen är den som ska tolka och förstå tjejens signaler (Setty, 2025 s.147). Pojkarna var rädda att de skulle misstolka flickors signaler eller att flickan de hade samlag med sa ja men inte menade det, något som de uttryckte stor osäkerhet kring (Setty, 2025 s.147; Setty, 2021 s. 339). Både Setty (2021;2025) och Kedzior et al. (2025) kommer in på unga killars osäkerhet kring att de förväntas vara de som initierar sex och säkerställer samtycke.

Enligt Setty (2025, s.125) menade några av pojkarna att oavsett vem som initierar sex, så har pojkar mer makt än flickor och att det därför är upp till dem att se till att flickor verkligen vill ha sex. Denna makt som pojkarna nämnde menar Setty (2025 s.125) är en del av en utbredd pojkkultur. Denna pojkkultur innefattar sexism och kvinnohat, vilket försvårar för pojkar att ha fungerande relationer med flickor (Setty, 2025 s.146). Denna kvinnosyn och sexism återfinns i pornografi, vilket för unga pojkar kan framstå som ideal de ska leva upp till (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022, s.20). Denna pojkkultur återkommer även i Hedlin et al. (2024 s.8). En av pojkarna i studien menar att pojkar som skickar snoppbilder¹ "vill bevisa något för sina kompisar (Hedlin, et al., 2024 s.8)". Vilket Hedlin et al. (2024) menar kan "[...] ses som en kollektiv handling där pojkar i en homosocial gemenskap konstruerar och befäster en överordnad maskulinitet (s.8)". Enligt Hedlin et al. (2024 s.13) lyfte några av flickorna i studien att pojkar blir mer påverkade och begränsade av könsnormer än flickor. Pojkarna beskrevs som offer för en machonorm och att de därför skickade bilder på sina könsorgan utan samtycke (Hedlin et al., 2024 s.13). I dessa pojk-kulturer sprids även narrativ om att pojkar och manligheten är under attack från feminister som försöker undergräva manligheten och heterosexuella könsnormer. Narrativet framställer rörelser som #MeToo, undervisning om samtycke och normer som ett sätt att svartmåla och falskt anklaga pojkar och män för sexuella övergrepp (Setty, 2025 s.150).

Könsnormerna drabbar både pojkar och flickor, men på olika sätt. I kontrast till den aktiva, sexuellt villiga mannen framkommer den passiva och sexualiserade kvinnan. Flera av flickorna i materialet menade att de medvetet försökte att inte flörta och verka för intresserade, då killarna tolkade det som att de per automatik var intresserade av sex även om de inte var det (Setty, 2021 s.337). För pojkar innebär det i stället att deras samtycke ofta tas för givet och flera pojkar uppgav att de haft sex mot sin vilja då de menade att det förväntades av dem och att de inte kände sig bekväma med att säga nej. Dessa könsnormer riskerar även att påverka flickors förmåga att säga nej, då föreställningar om att kvinnan bör vara passiv kan försvåra för flickor att både ge samtycke och att säga nej (Setty, 2021 s. 337).

¹ Svensk översättning av engelskans 'dickpic' som används i Hedlin et al. (2024).

Trots att de flesta av ungdomarna uttryckte vikten av samtycke och ömsesidighet så framträder även situationer där ungdomar och elever inte ansåg samtycke och ömsesidighet som något självklart. I Hedlins et al. (2024) studie om snoppbilder framkommer liknande föreställningar om att gamla könsroller där mannen anses överordnad kvinnan lever kvar. Även om pojkarna i studien själva menar att de aldrig skulle skicka en snoppbild och att bruket att skicka bilder på sitt kön utan samtycke förknippas med en omodern maskulinitet så är samtliga elever i studien väl bekanta med fenomenet. Samtliga flickor i studien har fått bilder själva och känner andra som också fått det (Hedlin et al., 2024 s.10;11), vilket visar på att det är normaliserat bland ungdomarna i studien. Enligt Setty (2021, s. 339;340;341) så framkommer det att synen på samtycke ändrades när det kom till snoppbilder och sexuella inviter på nätet. Pojkar menade att det inte gick att tvinga någon att skicka nakenbilder på sig själv mot någons vilja eftersom det inte går att pressa eller utgöra ett hot över telefon. Trots det framkommer det i både Setty (2021, s.339;340;341) och Hedlin et al. (2024 s.11) att flera av flickorna som fått snoppbilder utan samtycke upplevde skam även om de själva inte valt att få bilderna, medan andra ifrågasatte bilderna eller blockerade avsändaren.

Trots de gråzoner, risker och utmaningar som omger sex och samtycke uttrycker flera av ungdomarna i de olika studierna att de har goda erfarenheter av sex och att de inte upplevt några större svårigheter när det kommer till att kommunicera samtycke (Kedzior et al., 2025 s. 281;282). Även om det framkommer en bild av genus och könsroller som något ofrånkomligt så är det också flera exempel där både pojkar och flickor visar att de går emot dessa mönster i flera av studierna, inte minst i Hedlin et al. (2024) där flickorna ibland konfronterade pojkar som skickat snoppbilder. Även pojkars efterfrågan efter mer diskussioner kring gråzoner och gränsdragningar gällande samtycke går att se som att det finns en vilja att göra rätt (Kedzior et al., 2025 s. 281;282).

5.2.2 Undervisning om SSR

Det som framkommer är att ungdomarna vet vad samtycke är i teorin, men att de upplever svårigheter med att omvandla teorin till praktik. Lärare upplever att de saknar verktyg för att lära ut samtycke i praktiken (Bragg et al., 2021 s.274). I en av studierna följde forskarna pilotprojektet *Positive Choices*, ett Australienskt skolprojekt som syftade till att förebygga oönskade graviditeter bland ungdomar. I projektet ingick färdiga lektionsplaneringar som lärare fick använda sig av och en av övningarna syftade till att *förkroppsliga* samtycke. Eleverna fick ställa sig utmed en vägg, vid motsatt sida av klassrummet vända mot varandra. Instruktionerna var att en av eleverna skulle närma sig den andra, men inte utan att först be om samtycke. Steg för steg närmade sig sedan eleven den andra genom att be om samtycke tills den andra verbalt eller med visuella tecken sade stopp. Lärarna i studien upplevde svårigheter med att genomföra övningen på grund av för stora klasser och fick därför antingen moderera övningen eller stryka den helt. Av de lärare som genomförde övningen var flera skeptiska och menade att den gav en felaktig bild av svårigheten i att ge samtycke då sammanhanget saknar den utsatthet och sårbarhet som en sexuell och intim kontext har. Dessutom ansågs vara eleverna för bekväma med varandra för att övningen skulle ses som representativ av lärarna. Däremot framkom det att flera av eleverna trodde

att alla skulle ha samma gräns för intimitet, men att de med övningen lärde sig att gränsen för intimitet och närhet är olika. Lärdomarna från övningen tog sig även utanför klassrummet, framför allt flickorna började ifrågasätta normaliserade beteenden och rapporterade in sexuella trakasserier till personalen i större utsträckning än tidigare. Övningen visade att vissa lärdomar riskerar att gå förlorade om samtycke enbart lärs ut som ett begrepp och inte sätts i kroppslig kontext (Bragg et al., 2021, s. 275). Det är också viktigt att läraren inte bortser från de *förmågor* som krävs för att eleverna ska kunna praktisera samtycke i verkliga situationer: “[d]et är inte alltid lätt att kommunicera vad vi känner eller vad vi vill – det är förmågor som vi måste utveckla och öva på. (Bragg et al., 2021 s.273)” [Min översättning]. Att ge samtycke kan därmed ses som en färdighet eller förmåga som eleven ska utveckla, snarare än ett begrepp de ska lära sig (Bragg et al., 2021 s.273). Undervisning om samtycke är inte utan utmaningar, förutom ämnets natur så förekommer det även att elever uppvisar på åsikter eller beteenden som kan väcka anstöt, hos väl lärare som elever. I Bragg et al., (2021 s.277) framkommer att:

[L]äraren berättar för mig [forskaren] om en lektion om samtycke där denne sa till eleverna att även om du träffar en kvinna på en bar, ni dricker drinkar tillsammans, hon hänger med dig till ditt hotell, tar av sig sina kläder och lägger sig naken bredvid dig ... så har du inte rätt att ha sex med henne utan samtycke. Läraren berättar att en manlig student då svarat att i en sådan situation skulle han ‘ge henne en örfil!’. Läraren berättar att de andra eleverna dragit efter andan och att han slängde ut eleven [...] - ‘Jag var tvungen, det var oacceptabelt ...’ (Bragg et al., 2021 s.277). [Min översättning].

Citatet visar på svårigheterna kring att bemöta elever vars åsikter skiljer sig från budskapet i undervisningen. Bragg et al., (2021 s.277) menar att det kan finnas vinster i att se det som ett lärtillfälle för samtliga elever i stället för att slänga ut eleven ur klassrummet. Speciellt när läraren uttryckligen sade att resten av klassen delade lärarens bestörtning över kommentaren. Flera av lärarna i studien uttryckte även en vilja och ett behov av att låta undervisningen i SSR att vara något annat än den ordinarie undervisningen, att eleverna skulle kunna få lufta tankar och åsikter utan att vara rädda att bli utkastade (Bragg et al., 2021 s. 277). Det går också att se tydliga inslag av genus i citatet ovan. Att undervisa om samtycke utan att undervisa om normer riskerar därför att inte bli tillräckligt: “[u]ttalat samtycke väger inte upp för den skada som skadliga normer gör (Setty, 2025 s.150)” [Min översättning]. Ett norm- och könsmedvetet förhållningssätt är viktigt att ha i undervisningen om SSR, något som ställs på sin spets i undervisning om känsliga ämnen som exempelvis pornografi (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022, s.21). De normer och maktstrukturer som förekommer i pornografi går ofta emot de normer och värden som skolans undervisning ska förebygga. I pornografi förekommer exempelvis sex trots att tjejen sagt nej, vilket gör att ett nej kan framstå som förhandlingsbart och därmed riskerar att normalisera sex utan samtycke (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s. 20;21;22).

Planting-Bergloo och Arvola Orlander (2022 s.20;21) menar att undervisning om pornografi också är undervisning om samtycke, kön och makt, vilket gör att pornografi är en viktig aspekt att belysa i undervisningen om samtycke. Trots att undervisningen om pornografi nu är inskriven i läroplanen (2025) så upplevde ändå lärare svårigheter att få in

pornografi i den ordinarie ämnesundervisningen. Flera av lärarna tyckte därför att det var bra att skolan lagt undervisningen om pornografi på en lektion under en temavecka, för då slapp lärarna hitta en ämnesspecifik ingång i ämnet men också att en sådan temavecka säkrade att undervisningen blev av (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s.22). Efter att temaveckan var slut menade dock lärarna att de i framtiden skulle inkludera ämnet i den ordinarie undervisningen och ha en mer avslappnad inställning till ämnet (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s.26). Förutom pornografi så berör undervisningen om SSR i samhällskunskap ett flertal känsliga ämnen, bland annat genus, sexualitet, hedersrelaterat våld och förtryck samt HBTQ-frågor. Bengtsson och Bolander (2019 s. 160) menar att särskilda temadagar eller lektioner för känsliga ämnen riskerar att förstärka ämnets känsliga karaktär. Att exempelvis ha en temadag om HBTQ förstärker heterosexualitet som norm, då den ordinarie undervisningen då blir det *normala* och temadagen blir det *avvikande*. Att i stället försöka inkludera känsliga ämnen som exempelvis HBTQ i den ordinarie undervisningen menar Bengtsson och Bolander (2019 s.160;161) är ett steg mot att avdramatisera och göra det till en icke-fråga. Lärare tenderar också att vara rädda att göra fel i undervisningen om känsliga ämnen, men där menar Bengtsson och Bolander (2019 s.161) att den bästa undervisningen är den som blir av, även om den inte är perfekt. För så länge lärare försöker undervisa normmedvetet och faktabaserat är undervisningen bättre än om den inte blev av alls (Bengtsson & Bolander, 2019 s.161).

Liksom flera av studierna belyser Planting-Bergloo och Arvola Orlander (2022, s.23) vikten av elevdeltagande i undervisningen om SSR. Däremot framkommer svårigheter i detta då användandet av till exempel film och bilder kan framstå som besvärande eller olämpligt enligt eleverna själva. En av lärarna i studien gav ett exempel då denne visat utbildningsfilmen *Sex on the map*, en animerad film fram av UR och RFSU från 2021 för att på ett lekfullt och informativt sätt informera elever om samtycke och sex. Läraren menade att visningen av filmen hade landat helt fel hos eleverna, flera av eleverna menade att det var en *porrfilm* och ifrågasatte syftet med att filmen visats (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s. 23). Även Bragg al., (2021 s.277) lyfter svårigheten med att hitta resurser och film att använda sig av i undervisningen, däremot lyfts filmen *Cup of tea*, en Youtube video som med hjälp av att likna samtycke med en kopp te illustrerar vikten av samtycke. Flera av eleverna i studien tyckte den var tydlig, rolig och lätt att förstå. Däremot lyftes kritik från lärarna att videon missar de sociala-, och kulturella stigma som kan finnas kring att tacka nej till en kopp te samt hur detta kan översättas till en sexuell kontext. De lyfte även risken med att färdigt material som exempelvis film kan förstärka skadliga normer och könsroller snarare än att problematisera dem, särskilt när det gäller undervisningsmaterial kopplat till SSR (Bragg et al., 2021, s. 277).

Även Planting-Bergloo och Arvola Orlander (2022 s.26) lyfter företeelsen att film ibland kan ge en ensidig bild av SSR, men också att film används som ett substitut för lärarledd undervisning i känsliga ämnen. I studien avslutades temaveckan med en film om pornografi och dess negativa inverkan på hjärnan, filmen följdes inte upp av diskussion eller problematisering. Vilket de menade riskerar att filmens budskap inte landade hos eleverna som det var tänkt och att eventuella missförstånd gjorde att syftet med filmen uteblev (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s.26). En av lärarna i Planting-Bergloo och

Arvola Orlanders (2022) studie menade att det fanns en risk att undervisningen om SSR i allmänhet och pornografi i synnerhet i samhällskunskapsämnet riskerar att leda till:

[a]tt vissa elever ser det [undervisningen om pornografi] som en inbjudan till debatt. Det kan bli väldigt polariserat i klassrummet. De tycker att det är roligt: att det blir debatt och att jag då tar ställning antingen för eller emot. De tror [också] att när det är samhällskunskap, då ska de tycka olika (Lärare i Bild och Samhällskunskap) (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s.23). [Min översättning].

Flera lärare i studien lyfte utmaningar de såg med att undervisa om känsliga ämnen som exempelvis pornografi i helklass. De menade att risken var att muntligt starka elever tog över och styrde samtalsklimatet och att resterande elever satt tysta. Lärarna ställde sig därför frågan om de i stället kunde dela in klassen i grupper för att skapa ett tryggare samtalsklimat för eleverna. Det föreslogs att eleverna skulle få sitta i grupper med elever de kände sig bekväma med. Dessa grupper fick eleverna sedan ha under den temavecka som studien baserades på (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s.24).

Något som lyftes som svårigheter i att undervisa om pornografi var *hur* lärarna skulle framställa pornografi och vad undervisningens syfte var. Lärarnas egen syn på pornografi blev framträdande i hur de ansåg att undervisningen skulle läggas upp, samtidigt som de också såg risker med att undervisningen då skulle bli alltför ensidig. Att enbart framhålla riskerna med pornografi och den negativa inverkan den har på ungas hjärnor och syn på jämställdhet och samtycke riskerar att bli vinklat, främst mot pojkar. Lärarnas reflektioner kring undervisningen om pornografi ringar in flera av de utmaningar som nämns om undervisningen i SSR i stort. Att problematisera de normer, strukturer och värden som reproduceras i pornografi riskerar samtidigt att förstärka redan rådande könsskillnader och strukturer som inte är gynnsamma för eleverna. Samtidigt som ett undvikande av dessa könsnormer och strukturer i stället gör att dessa normer och värden får fortsätta reproduceras oemotsagda (Planting-Bergloo & Arvola Orlander, 2022 s.26).

6. Diskussion

I detta avsnitt kommer resultatet att analyseras, diskuteras och sedan slutligen sammanfattas och avslutande tankar och framåtblickar.

6.1 Resultatanalys

Genus är något som framkommer tydligt i samtliga teman och genomsyrar såväl samhällskunskapslärares praktik som hur eleverna förstår och tar till sig undervisningen. I *‘Läraren’ och samhällskunskapsämnet* framkommer det att kvinnliga lärare undervisar om mänskliga rättigheter, genus och sexuella övergrepp i större utsträckning än sina manliga kollegor. Det framkommer även att manliga samhällskunskapslärare utgår mindre från centralt innehåll när de planerar sin undervisning än sina kvinnliga kollegor. Läraren Sandra (Öberg, 2019 s.149) belyser svårigheten i att gå emot en skolkultur och undervisa om genus när ingen av hennes kollegor gjorde det och Lisa som på eget bevåg valde att fortbilda sig i SSR eftersom det inte erbjöds av skolan hon arbetade på. I dessa två exempel är det kvinnliga samhällskunskapslärare som valt att undervisa om och fortbilda sig i ämnen kopplade till SSR, men det visar också det som Öberg (2019, s. 272;273) menade med att det främst var de kvinnliga respondenterna som sa sig undervisa om genus och enbart kvinnliga lärare som uttryckte att de undervisade om mänskliga rättigheter. Det kan hänga samman med det Fingalsson (2024) diskuterar i sin studie, där den äldre heterosexuella kvinnliga läraren beskrivs som den optimala läraren i SSR då hon ses som neutral och avsexualiserad. En neutral moders gestalt vars legitimitet i ämnet stärks av hennes levda erfarenhet av exempelvis familjeliv och giftermål. En intressant iakttagelse är dock att den bilden av den avsexualiserade tanten inte återfinns i Goldschmidt-Gjerløws (2022) studie, där de äldre norska kvinnliga lärarna var de som undervisade minst om sexuella övergrepp. Att det finns skillnader mellan B i Sverige och Norge kan visa på att kulturella normer och stigman spelar roll, men skillnaderna i resultat mellan Fingalssons (2024) och Goldschmidt-Gjerløws (2022) studier kan även handla om urval och representation. I Fingalssons (2024) artikel är det läraren Eva som blir den avsexualiserade tanten medan Goldschmidt-Gjerløws (2022) studie är baserad på en kvantitativ studie där flera äldre kvinnliga lärare är tillfrågade.

Det som framkommer är att den äldre kvinnliga läraren med ett normativt liv blir en avsexualiserad version av B. Medan de manliga lärarna i stället förknippas med epitet kopplade till A: onutral, sexuella och aktiva. Även i männens fall menade Fingalsson (2024) att ålder spelade in, då äldre män sågs som mer neutrala än deras yngre manliga kollegor. I den iscensatta trygga manligheten distanserar de sig från sin egen person, men också från de attribut som tillskrivs A (Fingalsson, 2024; Hirdman, 2003 s.36;37;128;184;185). Något som kan ses som problematiskt är att manliga lärare misstänkliggörs baserat på kön, samtidigt som det inte är baserat på deras egen person utan snarare på samhällets syn på manlig sexualitet så kan dessa inte ses som ett hinder för män att undervisa om SSR. Genus i sig är just det, enbart föreställningar om kön och inte någon vedertagen sanning. Trots det, kan det likväl ses som en orsak till att manliga samhällskunskapslärare i mindre utsträckning än sina kvinnliga kollegor väljer att undervisa om SSR.

Genus framkommer även tydligt i ungdomars syn på samtycke. Avsnittet visar på att samtycke är mer än ett begrepp och att undervisningen om samtycke bör beröra såväl genus som maktstrukturer mellan kön och hur dessa porträtteras i exempelvis pornografi. Även pojkars utsatthet för normer och mansideal lyfts, vilket ger en ytterligare bild av hur viktigt det är att ha ett könsmedvetet förhållningssätt i undervisningen, men också vikten av att inte generalisera och befästa dessa normer. Att undervisa om samtycke kan ses som ett sätt att motarbeta att skadliga normer om det manliga könet som överordnad och att i stället lägga vikt vid ömsesidiga relationer och sexuella möten. Det är i förhållandet till genus och makt, som komplexiteten i samtycke framträder. De föreställningar om genus som framkommer i resultatet är i linje med två könsmodellen (Hirdman, 2003 s.35) och densamma som förekommer i *'Läraren' i sexualitet, samtycke och relationer*. Manlig och kvinnlig sexualitet ses som motpoler, där mannen är aktiv och dominant. Medan kvinnan är passiv och underordnad. Dessa föreställningar förkroppsligas av såväl lärare som elever i undervisningen om SSR. Däremot står inte genus ensamt, fler strukturer samexisterar. Kulturella identiteter, relationer, maktstrukturer baserade på ålder och utbildning finns där också. I undervisningen om SSR ställs alla dessa strukturer på sin spets. Undervisningen om SSR blir personlig, även om läraren är professionell i sin yrkesutövning. Läraren har, oavsett kön - en maktposition och ett övertag med sin ålder och utbildning, vilket gör att de normer och värden som förmedlas i undervisningen spelar roll. Inte minst i ett ämne som samhällskunskap, vars syfte är att förmedla såväl kunskaper som värden (Skolverket, 2025 s.195).

6.2 Resultatdiskussion

Kunskapsområdet SSR går på många sätt att knyta till innehållet i samhällskunskapsämnet. Exempelvis genus, jämställdhet, maktstrukturer mellan kön, sexualitet och relationer, är centrala delar av SSR och delar av det centrala innehållet i samhällskunskap (Skolverket, 2026b). Trots att styrdokumentet möjliggör för undervisning om SSR i samhällskunskapsämnet så visar denna studie att det ofta är annat innehåll som prioriteras. Inte minst Öberg (2019) och Goldschmidt-Gjerløw (2022) kommer in på de faktorer som styr undervisningen i samhällskunskap och hur lärares person och syn på samhällskunskap påverkar hur undervisningen utformas. Bristen på studier med samhällsdidaktisk ingång i undervisningen om SSR gör det svårare att fastslå hur SSR inkluderas i samhällskunskapsämnet, men det material som legat till grund för denna studie visar att lärares intressen ofta styr vilka perspektiv och vilket innehåll som prioriteras. Samt att SSR upplevs svårt att undervisa om av vissa lärare. Detta sammantaget med Skolinspektionens granskningar (2018;2022;2025) som visar på en mängd brister i undervisningen om SSR gör att det finns skäl att tänka att det krävs politiska satsningar för att skolan ska kunna göra en satsning på såväl kompetensutveckling, gemensam planering och ett helhetsgrepp om ämnet för att höja undervisningens kvalitet - men även för att ge lärare rätt förutsättningar och kunskaper för att bedriva en god undervisning. Skillnaderna som framkommer kring manliga och kvinnliga samhällskunskapslärares undervisning i ämnen kopplade till SSR, samt den personliga dimensionen i vad som gör samhällskunskap, så går det inte att förlita sig på att

den enskilda läraren själv kan höja utbildningens kvalitet, oavsett hur engagerad denne är (Öberg, 2019; Fingalsson, 2024; Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Det kan låta som att detta är ett underbetyg till svenska samhällskunskapslärare, men samtidigt visar också Goldschmidt-Gjerløw (2022) och Öberg (2019) på vikten av kollegialt samarbete och planering för att undervisningen i SSR ska lyckas. Det skulle också behövas en satsning för att visa att kunskapsområdet är viktigt och bör prioriteras. Att SSR likt andra värdegrundsfrågor läggs i knäet på samhällskunskapslärare utan relevant fortbildning eller kompetensutveckling som stöd gör att innehållet framstår som mindre viktigt än innehåll där lärarna har utbildning och kompetens (Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Vilket gör att ansvaret för implementering av innehåll som SSR inte är något som kan läggas på den enskilda läraren utan något som är skolans ansvar att samordna och utbilda sin personal i. För att SSR ska kunna inkluderas i samhällskunskapsämnet krävs därmed mer än en engagerad samhällskunskapslärare, det krävs också ämnesövergripande samarbete, kompetensutvecklande arbete, relevanta läromedel och lärresurser (Bragg et al., 2021 s.272;273;277).

De didaktiska utmaningar som samhällskunskapslärare behöver förhålla sig till i undervisningen om SSR är flera, de flesta är på en strukturell nivå: tid för planering och kollegial samverkan, tillgång till fortbildning och kompetensutveckling (Öberg, 2019; Goldschmidt-Gjerløw, 2022; Bragg et al., 2021). Innehållet i kunskapsområdet är också en utmaning, vilket framkommer både i denna studie men även i Skolinspektionens granskning av hanteringen av kontroversiella frågor i samhällskunskap (2022) där både jämställdhet, HBTQ och hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs som exempel på känsliga ämnen (Skolinspektionen, 2022 s.6). Undervisningen i SSR riskerar även att spä på skillnader mellan könen, trots att det är något som undervisningen skall motverka. Studien visar också att det finns pojkkulturer med normer och värden som går emot de normen och värden som genomsyrar undervisningen. Vilket inte innefattar alla pojkar, men som visar på att undervisningen om normer och värden i SSR är viktig (Setty, 2025 s.125;146; Hedlin et al., s.8). Nordmark och Bolander (2024 s.15) samt Bengtsson och Bolander (2020) belyser vikten av, men även utmaningarna med ett normmedvetet förhållningssätt i undervisningen om SSR. Att undervisa normmedvetet utgår från att läraren först måste “[...] ‘[...] få syn på sig själv’ i relation till olika maktstrukturer [...] (Nordmark & Bolander, 2024 s.15)” vilket även läraren Marcus i Fingalsson (2024 s.745) kommer in på. Utifrån att läraren får syn på sig själv och vilka normer denne representerar så börjar arbetet med att se till elevgruppen och vilka normer och kulturella identiteter som finns där (Trulsson, 2024). Om läraren misslyckas med att distansera sig själv från sina fördomar kan ett normmedvetet förhållningssätt bli svårt och som både Trulsson (2024) samt Bolander och Bengtsson (2020) kommer in på så kommer det påverka hur läraren undervisar och i förlängningen också hur eleverna upplever undervisningen. Språket är en central del i ett normmedvetet förhållningssätt och språket påverkas av fördomar och generaliseringar (Bengtsson & Bolander, 2020 s.159; Trulsson, 2024 s.95). Vilket ställer höga krav på samhällskunskapslärarens språk- och ämneskunskaper.

Studien visar att undervisningen om SSR i samhällskunskap genomsyras av normer och värden. Både normer som undervisningen ska främja, men även normer och värden knutna till SSR som försvårar undervisningen som exempelvis könsnormer och maktstrukturer

mellan kön. Även implicita normer knutna till sexualitet, ålder och lärarens person påverkar undervisningen (Fingalsson, 2024; Goldschmidt-Gjerløw, 2022). Denna studie visar även att normer kring synen på samhällskunskapsämnet på skolan och kollegor emellan påverkar hur undervisningen planeras och vilket innehåll som prioriteras (Öberg, 2019 s.149). Normer formar samhällskunskapsämnet i transformationen från teori till praktik och i undervisning om SSR läggs normer kopplade till sexualitet och genus på de normer och strukturer som redan finns i klassrummet. Förutom normer kopplade till undervisning i samhällskunskap och läraren själv finns också normer och strukturer eleverna emellan. Dessa normer synliggörs i temat *Ungdomar och samtycke*, där både Setty (2021;2025), Hedlin et al. (2024), Planting-Bergloo och Arvola Olander (2022) samt Kedzior et al. (2025) menar att pojkar upplever en osäkerhet och utsatthet i samtal kring samtycke. Denna osäkerhet i kombination med narrativ om att manligheten är under attack gör att samhällskunskapslärare i SSR behöver ta detta i beaktning i sin undervisning. Skolverket (2026a) lyfter vikten av att balansera ett risk- och friskperspektiv i undervisningen, vilket blir viktigt för att ge en mer allsidig undervisning där pojkar och deras sexualitet inte enbart utmålas som ett problem. Undervisningen kan då också fånga upp pojkar som annars skulle söka sig till pojkkulturer som genomsyras av förlegade könsnormer och kvinnoförnedrande åsikter. Det framkommer även att våldet i ungas parrelationer ökar (Brå, 2021) där både förövare och offer sitter i våra klassrum. Undervisningen om samtycke kan där ses som en möjlighet att förebygga den negativa utveckling som rapporten från Brå (2021) visar. Könsnormer ska problematiseras och diskuteras i undervisningen om samtycke, men det ska göras med ett tydligt syfte och med de normer och värden undervisningen ska främja i åtanke. För som Skolverket (2026a) lyfter så ska undervisningen i SSR fokusera på det friska samt ge goda exempel på hur sexualitet, samtycke och relationer kan uppnås. Med det sagt: "[u]ttalat samtycke väger inte upp för den skada som skadliga normer gör (Setty, 2025 s.150)", vilket gör att undervisningen om normer i SSR i samhällskunskap är viktigare än någonsin.

6.3 Sammanfattning

Undervisningen om kunskapsområdet *Sexualitet, samtycke och relationer* styrs och påverkas av normer; lärarens, elevernas, skolans och samhällets normer. Strukturer som rör sexualitet, makt, kön och ålder påverkar såväl lärarens undervisning som hur eleverna uppfattar det som undervisas. Att undervisa i SSR och normmedvetet förhållningssätt är därför något som lärare bör få stöttning i med exempelvis fortbildning. I materialet framkommer en bild av den normmedvetna läraren som det ideal som efterfrågas, men det framkommer också vilka svårigheter och utmaningar som ligger i att undervisa normmedvetet om frågor som rör kunskapsområdet. Att undervisa om området är en balansgång där man som lärare tillsammans med eleverna ska navigera ett fält där gråskalorna är många och oddsen är höga. Undervisningen om pornografi och samtycke blir en brännpunkt för dessa normer och maktstrukturer, där de flesta av eleverna vet vad som är rätt och fel, men svårigheterna ligger i att översätta det till praktiken. Risken finns att pojkar känner en stor osäkerhet men också utsatthet i diskussioner om samtycke och övergrepp. Vilket riskerar att dessa pojkar söker stöd i homosociala gemenskaper där en omodern bild av maskulinitet och kvinnofientlighet lätt tar fäste.

6.3.1 Avslutande reflektioner och implikationer

Avslutningsvis så finns det goda vinster med att undervisa om SSR i samhällskunskap om man väljer att se dem. Denna studies relevans för undervisningen om SSR i samhällskunskap är att visa vilka utmaningar – men också vinster som finns i att undervisa om ämnet. Att få förutsättningar för att bygga goda relationer är en viktig del av att bli en god samhällsmedborgare, något som samhällskunskapslärare är vana att rusta eleverna för. Däremot saknas det svensk samhällsdidaktisk forskning om undervisning i SSR. De kunskapsluckor som synliggjorts i denna studie är flera, men bland annat svenska samhällskunskapslärares inställning till undervisning om ämnen kopplade till SSR och vilka utmaningar de medför samt hur elever i svensk skola upplever undervisningen om SSR i samhällskunskap.

7. Referenslista

- Bengtsson, J. & Bolander, E. (2020). Strategies for Inclusion and Equality – ‘Norm-critical’ Sex Education in Sweden. *Sex Education*, 20(2) 154–169. <https://doi.org.ezp.sub.su.se/10.1080/14681811.2019.1634042>
- Bragg, S., Ponsford, R., Meiksin, R., Emmerson, L., & Bonell, C. (2021). Dilemmas of school-based relationships and sexuality education for and about consent. *Sex Education*, 21(3), 269–283. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1788528>
- Brottsförebyggande rådet (2021). *Våld i ungas parrelationer*. BRÅ, Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.47bb43da192711ebb3721b8/1729178820836/2021_15_Vald_i_ungas_parrelationer.pdf
- Bryman, A., Nilsson, B., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Brymans Samhällsvetenskapliga metoder* (Upplaga 4). Liber.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (Upplaga 4). Studentlitteratur.
- Engdahl, E., Nyman, M., & Ekbrand, H. (2021). Metoo: En kamp för socialt erkännande och rättvisa. *Sociologisk forskning*, 58(3), 199–216. <https://doi.org/10.37062/sf.58.22500>
- Fingalsson, R. (2024). The Teaching Body in Sexuality Education -- Intersections of Age, Gender, and Sexuality. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 24(5), 737-750. <https://doi.org/10.1080/14681811.2023.2254710>
- Forum för levande historia (2026). *Unga tycker om andra*. Forum för levande historia. <https://wp.levandehistoria.se/wp-content/uploads/2026/02/Unga-tycker-om-andra.pdf>
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). Exploring Variation in Norwegian Social Science Teachers’ Practice Concerning Sexuality Education: Who Teachers Are Matters and So Does School Culture. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(1), 163–178. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1869072>
- Hedlin, M., Eek-Karlsson, L., & Olsson, R. (2025). ”Alltså, snoppbilder, det får man ju, typ så här hela tiden”: Ungdomar resonerar om oönskade dickpics. *Nordisk tidsskrift för ungdomsforskning*, 5(1), 1–17. <https://doi.org/10.18261/ntu.5.1.4>
- Hirdman, Y. (2003). *Genus – om det stabila föränderliga former* (Upplaga 2). Liber.
- Kedzior, S. G., Rumbold, A. R., Manning, N., Calabretto, H., Lassi, Z. S., & Moore, V. M. (2025). ‘It’s complicated’: young people’s views on the complexity of asking for consent and the role for sex and relationships education. *Sex Education*, 25(2), 273–289. <https://doi.org/10.1080/14681811.2024.2317330>

- Nordmark, J. & Bolander, E. (2024). Vem är den goda läraren? Föränderliga lärarideal i undervisning om sexualitet och relationer. *Utbildning & Demokrati*, 33(2), 15-40. <http://doi.org/10.48059/uod.v33i2.2305>
- Planting-Bergloo, S. & Arvola Orlander, A. (2024). Challenging ‘the elephant in the room’: the becomings of pornography education in Swedish secondary school, *Sex Education*, 24(1), 16-30. <http://doi.org/10.1080/14681811.2022.2137487>
- Setty, E. (2021). Sex and consent in contemporary youth sexual culture: the ‘ideals’ and the ‘realities.’ *Sex Education*, 21(3), 331–346. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1802242>
- Setty, E. (2025). Young people and sexual consent: contextualising ‘miscommunication’ amid ‘grey areas’ of ambiguity and ambivalence. *Sex Education*, 25(1), 140–155. <https://doi.org/10.1080/14681811.2023.2259321>
- Skolinspektionen. (2018). *Sex och samlevnadsundervisning*. Tematisk kvalitetsgranskning. Diarienummer: 400–2016:11445. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/sex-och-samlevnad/sex-och-samlevnadsundervisning-rapport-feb-2018.pdf>
- Skolinspektionen (2022). *Skolans hantering av kontroversiella frågor i undervisningen. Inriktning samhällskunskap och biologi i årskurs 8 och 9*. Tematisk kvalitetsgranskning. Diarienummer: 40–2020:8334. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2022/kontroversiella-fragor/overgripande-rapport-kontroversiella-fragor-i-undervisningen.pdf>
- Skolinspektionen. (2025). *Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer: Redovisning av regeringsuppdrag att granska skolor utifrån de reviderade läroplanerna*. Diarienummer: 2024:304. https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/redovisning-av-regeringsuppdrag/2025/undervisningen-i-sexualitet-samtycke-och-relationer/undervisningen-om-sexualitet-samtycke-och-relationer-uppdaterad_260108.pdf
- Skolverket. (2025). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*. (Tredje upplagan). Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=13296>
- Skolverket. (2026a). Kompetensutveckling: Stöd i arbetet. *Sexualitet, samtycke och relationer*. Hämtad i januari, 2026, från: <https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>
- Skolverket. (2026b). Kompetensutveckling: Stöd i arbetet. *Sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen: Samhällskunskap*. Hämtad i januari 2026 från: <https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen#h-Samhallskunskap>
- Trulsson, Å. (2024). Sexualitet, samtycke och relationer i klassrum präglade av mångfald till följd av global migration. I Bergnéhr, D; Nilsson, H; Silander, C; Trulsson, Å.

Mångfaldens möten: Interkulturalitet, utbildning och lärande (85–102). Linneaus University Press.

Öberg, J. (2019). Samhällskunskap från styrdokument till undervisning: Tjugo lärare ramar in vad som påverkar deras praktik [Doktorsavhandling, Jönköping University]. DiVA. <https://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:1306305/FULLTEXT01.pdf>